

KLINISK SEMINAR

Argument til arbejdsåret 2018-2019

Når jeg imod al fornuft insisterer på at kalde dette ene møde om måneden (otte om året!) for « Klinisk Seminar » er det selvfølgelig fordi det er akkurat hvad jeg mener det er — et sted hvor vi hen ad vejen får berørt de forskellige aspekter ved den psykoanalytiske erfaring der kalder på en begrebslighed, så vi efterhånden kan annamme nogle af dens forudsætninger.

For det egentlig 'kliniske' ved en intervention er altid forbundet med undersøgelsen (og så vidt muligt fremlæggelsen) af den viden der er til stede i det, man foretager sig. Det 'ufornuftige' består således i ikke at gentage hvad der ellers hovedløst refereres til som et mantra: at 'klinikken' skulle være den skinbarlig 'praksis', ja, virkeligheden-selv. Den kliniske praksis er derimod altid et teoretisk anliggende for så vidt som den er effekt af de antagelser (de teorier) som klinikerne benytter sig af for at kunne udføre den — ikke mindst dem der er ubevidste.

Psykoanalysen kan i al fald under ingen omstændigheder nøjes med opfattelsen af 'klinikken' som lig med kasuistikken.

Og sådant et standpunkt bliver ikke mere rigtigt af at man bare tror på det. Thi den eneste 'evidence' som det 'evidensbaserede program' blotlægger er kun hvor skadelig for videnskaben logicismen egentlig har været (og fortsat er), med dens naive empirisme og troen på normativ videnskabelighed (hvilket bl.a har afstedkommet ideologien om 'videnskabsteori', etc.). At Freud interesserer sig mere for *den syges historie* end for syg(dommens)historien, burde være en tilstrækkelig advarsel imod en sådan tilbøjelighed iden for vores felt. Men det er klart at eftersom det også indebærer en anderledes krævende deltagelse i 'behandlingen', ja så foretrækker man eksper-tens position — 'neutral', som man ved, med 'den syge' på den ene side og 'behandleren' på den anden.

Besværligheden ligger i overføringen. Selvfølgelig. Denne libidinale foreteelse som den nævnte positivisme altid vil fornægte da den ikke ved hvad den skal stille op med den fordi den ikke vil vide af det diskursive grundlag der understøtter enhver ytring.

Men betyder det så at vi kan nøjes med at pege på nogle 'narrativer' for at blive kvit med opgaven? Nogle belejlige fortællinger om hvad det er, der går for sig i den dér virkelighedsting vi åbenbart har så megen brug for?

Næppe. For den klinik som psykoanalysen producerer med udgangspunkt i diskursiviteten vedrører frem for alt den psykiske **realitet** (dvs. fantasmet), da det er netop denne realitet der organiserer **virkeligheden** for enhver. Hvilket for så vidt er et såre freudiansk standpunkt.

Vi skylder til gengæld Lacan at have gjort os opmærksom på at tilblivel-sen af *die psychische Realität* genererer et **reel** som det ikke er til at komme

uden om heller. F.eks. sidst i seminaret XVII¹ hvor han understreger det ganske eksplicit, idet han bemærker at diskursen forankres — ja, tager simpelthen afsæt — i nydelsens dimension. Kendgerning der gør sig gældende både i forbindelse med udarbejdelse af et symptom (hvilket Freud ikke lod være med at fremhæve: ‘symptomet er også at betragte som seksuel tilfredstillelse’), og ved frembringelse af en teori — for eksempel den der produceres med henblik på netop at objektivere det pågældende symptom (som den i øvrigt selv kan have været med til at mobilisere²).

Forbindelsen mellem viden og nydelsen er simpelthen central. Det er hvad de første analytikere undersøgte under betegnelsen ‘Entwicklungsgeschichte der Libido’ i deres anstrengelser for at kortlægge ‘neurosens ætiologi’ og som vi må gøre alt hvad vi kan for at få formuleret inden for rammerne af en signifikant-logik så undersøgelsen løsrives fra den patologiserende sammenhæng hvori den først blev opdaget. Ikke blot fordi vi bestemt er interesseret i at trække psykoanalysen væk fra en ontologisk (til syvende og sidst realistisk, prædikativ) bestræbelse, men især fordi analysens primære ærinde er at kortlægge den enkeltes subjektive betingelser. Beslægtethed mellem viden og nydelsen udgør simpelthen kernen i driftspørgsmålet, og dermed i sjælelivets fundament.

‘Psyko-analyse’ kan derfor her kun betyde: Undersøgelse af de mulighedsbetingelser der ligger til grund for de psykiske akter der understøtter en subjektiv position. Det vil sige det standpunkt i eksistensen den enkelte formår at bestride, som følge af de hypoteser (Freud taler i den forbindelse bl.a. om *Wunsch*), vedkommende råder over.

Disse hypoteser vedrører de teorier som eksempelvis forældrene (men bedsteforældregenerationen har ligeledes en overordentlig indflydelse derpå, selv når de kun er til stede *in effigie*) mobiliserer om og på deres barns vegne, de teorier (fordomme, formynderier, indskrænkninger og idealiseringer) der organiserer den historiske (sociale, kulturelle, libidinale) samtid, og selvfølgelig de antagelser som den enkelte selv har måttet producere angående sin væren, sin krop, sine tanker, sine opgaver her i livet og ikke mindst de svar, som spørgsmålet ‘Hvad den Anden vil mig?’ tvinger mig til at producere. Således mine forudsætninger, disse diskursive aflejringer der for det meste er ubevidste og styrer min væren.

Sådanne kategoriske imperativer (Freud har ingen problem med at henvise til Kant i den sammenhæng), sådanne ufravigelige og livsnødvendige hypoteser er hvad de infantile seksualteorier, familieromaner, fantasmets opbygning og den almindelige idioti der karakteriserer et menneskeliv — mere eller mindre elegant men altid hjælpeløst — forholder sig til. ‘Komplekser’

¹ Med titlen « L'envers de la psychanalyse ». På programmet ved sidste arbejdsår (2017-2018).

² Forholdet mellem Jean-Martin Charcot og Marie Wittman et vel ret illustrativt i den henseende. Lis Norups *Hysteriens tid*, 2013, kan læses med fordel.

der organiserer den enkeltes færd som var de attraktorer og som driftmæssigt mærker dens gang på jorden.

Hvad Freud kaldte 'seksuallivet' —nærmere bestemt: 'libidofunktionen', som han understreger— handler om disse sager.

Allerede tanken om 'forestillingskomplekserne' (i begyndelsen af 1890'erne), altså den omstændighed at 'forestillingerne' danner mønstre og har *la chose sexuelle* som omdrejningspunkt, forsøger at begribe problemet. Med det tilkommet 'Ødipuskompleks' er det samspillet imellem de forskellige signifikantmæssige holdepunkter der orienterer subjektiviteten³ der viderefører problematikken. 'Kastrationskomplekset' markerer at den subjektive økonomi ikke reduceres til en imaginært familieroman men derimod organiseres af en signifikant-funktion som kun kan begribes i og med det symbolske⁴. Heraf Freuds interesse i de to forbrydelser (incesten og fadermordet) som lader til at sætte sjælelivet i gang. Tematiseringen af 'hinsides lystprincippet' (fra 1920 og frem) følger konsekvent ad den vej for så vidt den spørger til de forhold der tvinger subjektet til at forlade lystens herredømme og dermed den tilstand af 'mindste anstrengelse' som jeget helst vil nøjes med.

Men Freuds myter (Ødipus og mordet på Urfaderen) tilslører lige så meget som de åbner op for nye problematikker. Derfor er der brug for en præcisering og reformulering af de spørgsmål som disse myter forsøger at holde ved lige. Blandt andet med dette formål indførte Lacan læren om signifikansen i psykoanalysen.

Med udgangspunkt i Freuds *Vorstellungsrepräsentanz* søgte han efter en løsning på det gådefulde ved Freuds anvendelse af *Entstellungsbegrebet*, for så vidt denne lader til at fungere som grundprincip ved alle de procedurer (forskydning, fortætning, hensyn til fremstillelighed og andre) som sjælelivets produktionsapparat inddrager. Og mens den psykoanalytiske tradition overvejende valgte at koncentrere sig omkring studiet af 'symbolikken' ved hjælp af et mere eller mindre naturalistisk tegnbegreb⁵ —hvor et symbol (eller tegn, eller indeks, eller symptom ...) repræsenterer noget for nogen, ifølge et klart prædikativt skema— da understreger Lacan i stedet hvordan relationen mellem 'noget' og 'noget' (lad os sige S og S') netop kun kan finde sted fordi den nævnte relation ikke på forhånd findes som forhold. Hvis forholdet fandtes, var der jo ingen grund til at indstifte det, men hvis det ikke fandtes ville vi på den anden side heller ikke vide noget om hverken S eller S', da deres forskel ville forblive usagt. Lacan er således først og fremmest interesseret i at kalibrere arten af den spærring (la *barre* som han

³ I Freuds myte benævnt 'far', 'mor', 'dreng', 'pige'.

⁴ Dvs. af den omstændighed, at 'forestillingernes' vekselvirkning forudsætter 'en tom plads' —en slags 'ikke-forestilling'— som er reel nok og må tages i betragtning.

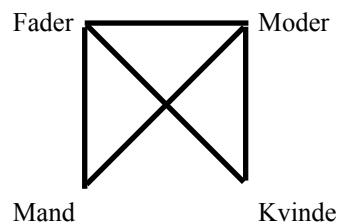
⁵ At forklaringerne indtager kosmiske (Reich), naturfilosofiske (Ferenczi), esoteriske (Jung) eller andre lignende tilskikkelser, gør ikke disse redegørelser mindre naturalistiske da de i alle tilfælde sigter på at opretholde et ontologisk princip.

kaldte den) der åbenbart gøres gældende i enhver forestillingssammenhæng og navnlig de forskellige modi den giver sig til kende på.

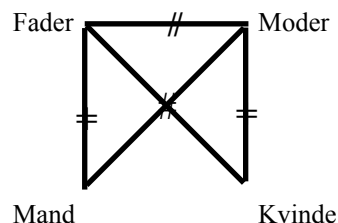
Freud kendte faktisk til problematikken udmærket og gav den endda et navn: 'kontaktbarriererne'. En sand oxymoron som har en central plads i hans neurofysiologiske tænkning allerede i 1890'erne og som i høj grad er til stede i de metapsykologiske overvejelser han siden producerer med henblik på at redegøre for 'det psykiske apparats' konstitution, funktionsdygtighed og virke.

Udfordringen består i at sammentænke overvejelserne vedrørende kontaktbarriererne (noget der på sin vis måske især er et topisk anliggende) og dem som *Entstellung*-en afstedkommer (her i en overvejende dynamisk tilgang)⁶. Og holde det *in mente* hele vejen igennem i Freuds overvejelser, også når det drejer sig om Ødipuskomplekset, for eksempel.

For det er jo tydeligt at værdierne ved de pladser som det nævnte kompleks bringer i akt

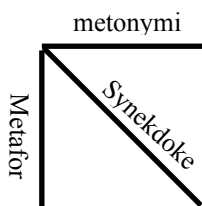
er forskellige og allerede dette simple skema lader anskueliggøre hvorledes passagen fra den ene til den anden post indebærer et gennem-brud eller forcering (i det mindste i form af en transformation).

For hver passage er der en kontaktbarriere der må i anvendelse og udføre sit arbejde på sin vis. Dette bliver tydeligere når man læser Freuds terminologi ved hjælp af termer hentet fra retorikken, således at de spørgsmål som f.eks. *fortætnings* mekanisme rejser overvejes med hvad vi eventuelt ved

⁶ Kontaktbarriererne angår 'forestillingskomplekser'-nes samfærdsel (med fortrængningsbegrebet som måske dens mest fremtrædende eksempel), mens *Entstellung*-en er klart noget der knytter sig til libidoforvaltningen.

om lignende forhold i forbindelse med *metaforen*, osv.⁷

Og fraregnet den omstændighed at vi må være opmærksom på ikke at reducere psykoanalysen til en sprogteori (men derimod tage note af at psykoanalysen indfører en ny og anderledes forståelse af sprogfænomenet), er det rigtigt nok at sådan en parallel læsning straks giver adgang til en ikke-psykologiserende tilgang til hvad den pågældende myte peger på.

For 'Moderen' fremmer da en relation af metonymisk art eftersom dens betydning tilskrives et konkret tilhørsforhold (hvilket vel også var det kriterie som Romerretten gjorde gældende i og med princippet om at '*mater semper certa est*'⁸ og hvor objektrelationen garanteres så at sige *ab ovo*), mens faderen, '*semper incertus*' som han er, har kun en sproglig eksistens at støtte sig til — heraf kilden til den kendsgerning, at 'symboliseringen' mødes i forbindelse med faderfiguren.⁹ For mens moderen så at sige inkarnerer sig selv (hvorfor hendes afkom bringes til verden som hendes objekt i en potentielt fremmedgørende *pars pro toto*¹⁰), har fader-funktionen kun eksistens som signifikant: det navn hvorved en moder anerkender sig selv som havende været, i det mindste for et øjeblik, kvinde for en mand.

Hvad Freud i mangel af bedre præsenterer os i kraft af nogle myter, viser sig således at rumme langt flere teoretiske (og praktiske) konsekvenser end som så.

Hvad Libido-teorien omtaler som *Entwicklungsgeschichte* er i den forstand et forsøg på at bestemme de procedurer hvorved sjælelivets retorik (for-

⁷ 'Forskydningen' kan således sammentænkes, med Lacan, med *metonymien* og siden Lew kan vi også knytte 'hensyn til fremstillighed' til *synekdoken*. Vi gentager dette i dag dog mere eller mindre uden videre, og uden heller rigtigt at vide hvad vi dermed siger. Det fortæller os at der er brug for yderligere omskrivninger i den forbindelse og vi må helt sikkert gå over til logisk-topologiske betragtninger derom.

⁸ Faktuelt undergravet ganske vist siden 1978 i og med indførelsen af *in vitro*-fertilisering, hvorfor lovgiveren har måttet foretage en eksplicit præcisering ved at angive at « Mutter eines Kindes ist die Frau, die es geboren hat », som det nu hedder i tysk lov, f.eks.

⁹ Dvs. det, som er forskelligt fra moderen ... og som kun moderen kan give eksistens i sin tale. Også når genetikken bringes som argument i faderskabssagerne.

¹⁰ Hvilket i længden er destabiliserende ikke blot for barnet men også for moderen hvis der ikke indføres en anden type slægtskab. Dette forekommer mig at være et gennemgående træk ved de såkaldte 'fødselspsykosser' hvor metonymien neutraliserer synekdoken ved at negligere metaforen.

skydninger, forttætninger, osv., samt fikseringer, regressioner, sublimeringer ...) indfinder sig og giver plads til subjektet.

I forlængelse heraf handler psykoanalytikerens klinik netop om hvad vedkommende kan sige om de antagelse som den pågældende teori dermed håndhæver.

Freud er ganske formel derom, når han gang på gang (f.eks. i kapitlerne 21. og 22. i *Forelæsningerne til indføring i psykoanalysen*, 1915-17) insisterer på at udarbejdelsen af en neuroselære ikke kan ske uden at libidoteorien underbygges, at begribelsen af neuroserne som fænomen (deres kortlægning, udvikling, økonomi men også retfærdiggørelse — en term som Freud var meget omhyggelig med i sin anvendelse deraf — som kategorier) er uløseligt forbundet til de kriterier vi anvender til at definere den seksuelle funktion som libidinalt begrundet. Hvilket vil sige, af de antagelser vi kan producere angående driftslivet og dets regulering (erogiseringstilvikning, osv.). Det kliniske arbejde ligger derfor på libidoens side, på hvad vi kan sige eller ej om dens status og økonomi.

Neuroselæren (samt de andre nosografiske kategorier psykoanalytikerne måtte mene sig berettiget til at anvende) er kun relevant som videnskabelig problematik for så vidt den tænkes ud fra et overvejet begreb om libidospørgsmålet. Sådan var det for Freud og sådan må det være for os i dag, for uden dette forsvinder psykoanalysen ganske enkelt.

Derfor måtte Freud gribe ind i sine elevs diskussioner hver gang disse ville 'redde' psykoanalysen ved at give afkald på seksualteorien. At psykiatrien en tid lang så ud som om den havde annammet de psykoanalytiske indsigter, skal ikke få os til at se bort fra at den fra starten af (og hvor dynamisk den end gav sig for at være) havde et naturalistisk og objektiverende udgangspunkt (Bleuler bigotteri i ændringen af 'autoerotismen' til 'autisme' angår ikke kun et spørgsmål om 'passende ordvalg'). Dertil kommer at når analytikerne ikke formåede at fastholde hvad Freuds anseelse ellers havde givet dem i hænde (hvilket den dag i dag stadig kan læses selv i den groteske entomologiske opsamling over imaginære væsner som det psykiatriske diagnosesystem er blevet til), var det fordi de foretrak at anvende deres prestige på overlegen vis i stedet at fastholde det teoretiske arbejde som deres lære ellers bemyndigede dem til. Også den historie mangler at blive udarbejdet¹¹, men det er ganske klart at den psykoanalytisk bevægelse igen og igen foretrak at give afkald på grundprincipperne ved deres disciplin til gengæld for en social anerkendelse som endda også viste sig at være ligemeget. Resultatet blev i hvert fald at psykoanalysen deltagelse i psykiatrien forvandlede til sidst til blot en attitude.¹²

¹¹ Ligger vel i forlængelse af behandlingen af 'spørgsmålet om lægmandsanalysen', af analytikernes tvunget eksil i forbindelse med WW2, af diverse tilpasninger og kompromiser, osv.

¹² En redegørelse over Torkild Vanggaards intellektuelle karriere ville givet være ganske brugbar i den forbindelse i betragtning af hans umådelige indflydelse i dansk psykoanalyse.

Den psykiatriske nosografi må derfor behandles på samme måde som enhver anden kasuistik: som resultat af den ideologi der definerer dens kontur, som udtryk for de teoretiske kriterier der underbygger de såkaldte observationer (også, og nok især, når disse præntioner giver sig for at være ‘a-teoretiske’!). Dvs. ikke anderledes end en hvilken som helst anden kasuistik (juridisk, teologisk, historisk, politisk, osv.). Den må opfattes som udslag af den skematisme der tænker den frem, uden nødvendigvis at vide det. Klinikens (dvs. klinikerens) opgave er derfor akkurat at få denne viden frem så den kan diskuteres.

Det kan ikke være anderledes der enhver klinisk bestræbelse er udslag af en diskursiv praksis, hvilket lige nøjagtig er hvad man må forvente en foretagen som FREUDS AGORÁS Klinisk Seminar skal bidrage til at afklare.

*

Jeg hævder altså at enhver klinik er et diskursivt anliggende, hvorfor den må studeres som sådan, det vil sige på baggrund af de mulighedsbetingelser der organiserer den.

Protester dertil af typen: ‘symptomerne findes jo’ —underforstået: ‘sygdommen’ er ‘virkelig’ og findes da et eller andet sted— er uvedkommende i psykoanalytisk sammenhæng, da Freuds lære i bund og grund ikke er naturalistisk. For at overbevise sig derom er det tilstrækkeligt at man husker på at de ‘psykopatologiske fænomener’ (det er på tide at vi finder et andet navn for dem) Freud beskæftiger sig med, alle sammen er ‘ubevidste dannelser’. Sådanne dannelser tænkes nemlig først og fremmest som overdeterminerede af de libidinal-økonomiske forhold der danner grundlag for den enkeltes subjektive placering i eget liv.

Hvis vi er i stand til at ankomme at libidospørgsmålet er spørgsmålet om diskursens beskaffenhed (at tilblivelsen af den diskursive organisering, som subjektet er en effekt af, svarer til de foregangssammenhænge libido-teorien forsøger at beskrive), ja så vil man også kunne begribe at det, patienten lider af, er selve de hypoteser som den enkelte har måttet producere for at kunne skabe sig en plads i diskursen, dvs. i le lieu de l’Autre. Det er i den forstand at det ubevidste er den Andens diskurs, som Lacan sagde.

Med andre ord: når Freud siger at ‘neurotikerens’ lider af reminiscenser, kan dette uden problemer læses derhen, at vedkommende plages af de ubevidste teorier han eller hun har måttet konstruere for at kunne være til, teorier som selvfølgelig også er påvirkede af den teoridannelse de tidligere generationer har produceret og nu ligger som mere eller mindre dødvægt i den pågældendes bagage.

Derved kan vi nemt se, at hvad Freud kaldte ‘de frie indfald’ er de brudstykker i analysandens tale som giver vedkommende adgang til de antagelser udfra hvilke hans eller hendes tilværelse organiseres. Mutatis mutandi fremstår ‘den svævende opmærksomhed’ som mulighedsbetingelsen for at de

pågældende teorier (indlejret i fantasmet, symptomerne, driftorganiseringer, osv.) kan læses.

De eneste teorier der gælder i psykoanalysen er derfor, og i den forstand, dem som analysanden får udarbejdet. Analytikerens egne teorier er, lige i den sammenhæng, uvedkommende — eller rettere : deres relevans står i forhold til analytikerens evner til at redegøre for sin egen praksis over for rette vedkommende. Dette rejser selvsagt spørgsmålet om hvad det er for en viden psykoanalytikereren arbejder ud fra, ud fra hvilke principper overføringserfaringen tænkes organiseret og, ikke mindst, om hvordan den Andens sted konceptualiseres når man er på det rene med at der ikke gives en Anden for den Anden.

Kort sagt: udarbejdelsen af den klinik som psykoanalysen forfægter, forudsætter at sammenføjnngen af de logiske, grammatiske og homofoniske forhold som et menneske tales består af, tages i betragtning. Opgaven for Klinisk Seminar består da i at facilitere at netop denne knude, dette reelle ved et hvert retorisk greb, kan anskues og håndteres.

*

Som det fremgår i vedlagte oversigt, vil det kommende år igen bestå af tre indlæg pr seance. For at tydeliggøre hensigten har vi denne gang navngivet hver af de dele som møderne vil indeholde:

Vi vil fremover ophøje En Anden Snak til at være en fast rubrik, hvor forholdet mellem klinikken og kasuistikken vil blive drøftet i al sin mangfoldighed for så vidt den kliniske intervention er til stede i enhver diskursiv praksis, som sagt. At vænne sig til at betragte kasuistikken på den baggrund vil forhåbenligt bidrage til at løsne op for den normativitet som dette retoriske greb udsættes for.

Det Topologiske Værksted rykker nu ind eksplicit i vores fælles arbejde, således at den genoptagelse (og revurdering) af de metapsykologiske spørgsmål (topik, dynamik, økonomi) som dette indebærer bliver mere nærværende for os.

Det fortsatte begrebsarbejde som Nomologien og Lingvisteriet har brug for i vores felt vil, efter bedste evne, tilgodeses i den sidste rubrik.

Jeg synes ikke at vi skal arrangere arbejdet i denne sammenhæng som var det en tematisk fastlagt fordragsrække hvor der følges et bestemt synspunkt. Det forekommer mig mere gavnligt hvis det betragtes som et åbent forum (nåh ja, et agorá), hvor den enkelte fremlægger sit foreløbige arbejde, så forsamlingen kan få et indblik i det og bidrage som den nu kan, uden at have et udefrakommende fastlagt emne, blot et generel ramme og lysten til at udveksle læsninger, tanker eller problemer man møder på sin vej.

Oswaldo Cariola

Syv søndage fra kl. 13 til 18 fra oktober 2018 til maj 2019
(dvs. den 7.10., 04.11. og 02.12. (2018) samt den 03.02., 03.03., 07.04. og
05.05. (2019).

KLINISK SEMINAR
(AGORAENS SØNDAGSSKOLE)

	EN ANDEN SNAK kl. 13:00	TOPOLOGISK VÆRKSTED kl. 14:30	NOMOLOGI og LINGVISTERI kl. 16:30
07. oktober 2018	Peter Andreasen Om modtagelsen	Vivi Krogstad Om sprogets møbiske egenskab	Oswaldo Cariola: Legalitet og legitimitet
04. novembe r 2018	Anne Lise Marstrand	Laurits Lauritsen Det fælles snit (Le recouplement)	Christiane Mossin »Nybruddets tilbageholdte åndedrag«
02. decembe r 2018	Frank Grohmann Om betalingen	Lis Haugaard Topologien i « Logique du corps et de la motilité »	
03. februar 2019		Marina Testa Pedersen Om overføringens topologi	Jonas Christensen Metaforbegreb hos Lacan
03. marts 2019	Lis Haugaard En udvidet Anden snak ?		
07. april 2019	Sigurd Baark Teologisk klinik		
05. maj 2019		Oswaldo Cariola Hvad skal vi med topologien ?	